

Una prova concloent que El Quixot va ser escrit en català

Autor: Jordi Bilbeny

Data de publicació: 01-05-2010

Entre les infinites catalanades, catalanismes i errors de traducció que hi ha al Quixot que ens remetien a un original català perdut, hi ha una frase especialment significativa i reveladora que només té sentit si En Servent va escriure la seva novel·la en català.

Es dona a la segona part, al capítol LXXI, quan el Gran Sonat castellà, després de recuperar la raó a Barcelona, torna al seu poble amb En Sanxo, tot fent-la petar. Cap a les darreries del capítol, entren a parlar de pintura i comenten:

"—Yo apostaré —dijo Sancho— que antes de mucho tiempo no ha de haber bodegón, venta ni mesón o tienda de barbero donde no ande pintada la historia de nuestras hazañas; pero querría yo que la pintasen manos de otro mejor pintor que el que ha pintado a estas.

—Tienes razón, Sancho —dijo don Quijote—, porque este pintor es como Orbaneja, un pintor que estava en Úbeda, que cuando le preguntaban qué pintaba, respondía: «Lo que saliere»; y si por ventura pintaba un gallo, escribía debajo: «Este es gallo», porque no pensasen que era zorra. De esta manera, me parece a mi, Sancho, que debe de ser el pintor o escritor, que todo es uno, que sacó a luz la historia de este nuevo don Quijote [referit a l'edició catalana amb pseudònim] que ha salido: que pintó o escribió lo que saliere; o habrá sido como un poeta que andaba los años pasados en la corte, llamado Mauleón, el cual respondía de repente a cuanto le preguntaban, y preguntándole uno que qué quería decir «Deum de Deo», respondió: «De donde diere»".

Com es pot observar a ull nu, l'explicació no té, ni remotament, res a veure amb la sentència llatina. En Rico, curador de l'edició, a la nota corresponent al text, explica que "la traducció «al so» de les paraules del Credo era un acudit tradicional". És a dir, que es tracta d'una traducció fonètica. Però en castellà, la traducció també és inviable. Des de quan "De donde diere" es pot despendre de "Deum de deo"? Llevat del DE de DEUM i de DE DONDE, i d'un arcaic com desusat dialectalisme ONDE, no hi ha més afinitat possible. Llavors, com és que el poeta Mauleon, dona la

resposta que dóna?

El desllorigament d'aquest enigma fònic només és possible si el Quixot era escrit en català. Una orella catalana interpretaria "al so" el DEUM DE DEO, així: DE UMDE/UNDE DEU. I així hauria d'haver quedat escrit a la novel·la.

Tot i que en català normatiu el DONDE castellà és ON, hi ha una variant popular, escrita així fins a la normalització fabriana, que és ONT i que fa, en la llengua parlada, les variants ONTE i ONDE.

L'Alcover-Moll inclús recull la forma UNT en un document de 1385, que fa: "Là unt los serà vist fahedor".

Per En Coromines, "és molt estesa una pronúncia ont davant mots que comencen en vocal (ont és,? ont era?, ont havies anat?, d'ont ha vingut?)". I afegeix que "en certs llocs del País Valencià corren formes com ande o ònde amb una o molt oberta, que són deformacions rústiques o vulgars d'aon". Per acabar reblant, per raó de la generalització del fenomen, que "tals formes es poden sentir en certs altres llocs també a la zona occidental".

És, per tant, una variant estesa al llarg de tota la Nació. Al Maresme és molt habitual sentir a dir UNTE VAS?, UNTE VIUS?, UNTE ho fan?, per ON VAS?, ON VIUS?, ON HO FAN? La força del mot és tanta, la seva sonoritat tan personal i la variant fònica tan especial, que, fins i tot, jo mateix l'he emprada en algun text literari i poètic.

I, si bé és cert, com he dit, que el castellà també té els dialectalismes OND i ONDE, com un relicte totalment medievalitzat, el DEO final no es correspon en cap cas amb el verb DAR i, menys encara, amb el DIERE que aporta el text serventí.

Ara, doncs, amb això en ment, podem tornar-nos a encarar amb el DEUM DE DEO i segmentar-lo així: DE UMDE DEO. I no costa gaire de traduir "a l'orella": DE UNDE DEU. O, en català normatiu, D'ON DEU o D'ON DONEU. La traducció literal catalana també mantindria la possibilitat de traduir el DEU final per una acció del verb DEURE, però, llavors, no s'avindria amb l'explicació castellana del DIERE. Per la qual cosa l'única opció que ens resta és la del DEU = DONEU. I amb aquest antecedent, i només amb aquest, escrit en català, tindria sentit l'explicació que donava En Mauleon i que apareix en castellà al Quixot: DE DONDE DIERE.

DE DONDE DIERE és, doncs, la traducció inevitable d'un DE UNDE DEU. Amb la qual cosa em sembla més que provat que la redacció primigènia del Quixot havia de ser en català i que aquesta era la llengua materna d'un Cervantes, que en realitat era, lògicament, un Servent.

Jordi Bilbeny